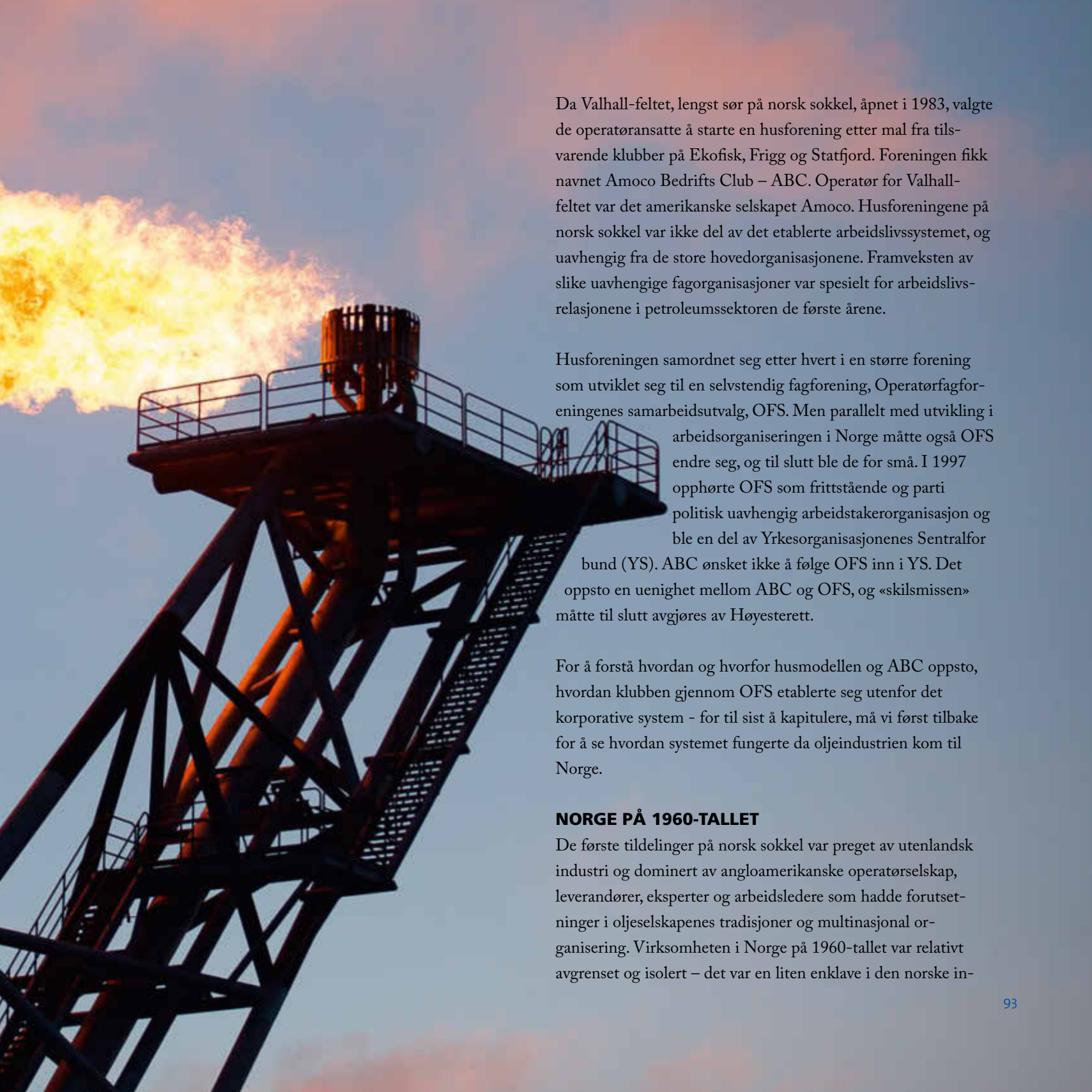

ABC – fra husforening til LO

TRUDE MELAND

Foto: BPI/Norsk Oljemuseum

Da Valhall-feltet, lengst sør på norsk sokkel, åpnet i 1983, valgte de operatøransatte å starte en husforening etter mal fra tilsvarende klubber på Ekofisk, Frigg og Statfjord. Foreningen fikk navnet Amoco Bedrifts Club – ABC. Operatør for Valhall-feltet var det amerikanske selskapet Amoco. Husforeningene på norsk sokkel var ikke del av det etablerte arbeidslivssystemet, og uavhengig fra de store hovedorganisasjonene. Framveksten av slike uavhengige fagorganisasjoner var spesielt for arbeidslivsrelasjonene i petroleumssektoren de første årene.

Husforeningen samordnet seg etter hvert i en større forening som utviklet seg til en selvstendig fagforening, Operatørfagforeningens samarbeidsutvalg, OFS. Men parallelt med utvikling i arbeidsorganiseringen i Norge måtte også OFS endre seg, og til slutt ble de for små. I 1997 opphørte OFS som frittstående og politisk uavhengig arbeidstakerorganisasjon og ble en del av Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS). ABC ønsket ikke å følge OFS inn i YS. Det oppsto en uenighet mellom ABC og OFS, og «skilsmissem» måtte til slutt avgjøres av Høyesterett.

For å forstå hvordan og hvorfor husmodellen og ABC oppsto, hvordan klubben gjennom OFS etablerte seg utenfor det korporative system – for til sist å kapitulere, må vi først tilbake for å se hvordan systemet fungerte da oljeindustrien kom til Norge.

NORGE PÅ 1960-TALLET

De første tildelinger på norsk sokkel var preget av utenlandsk industri og dominert av angloamerikanske operatørselskap, leverandører, eksperter og arbeidsledere som hadde forutsetninger i oljeselskapenes tradisjoner og multinasjonal organisering. Virksomheten i Norge på 1960-tallet var relativt avgrenset og isolert – det var en liten enklave i den norske in-

dustrien. Oljevirkksomheten omfattet bare de som direkte hadde sitt arbeid i oljeselskapene, og i oljeletingen var det lite selskapssetting. I 1969 utgjorde det bare 500 arbeidsplasser.¹

Den internasjonale oljeindustrien var på 1970-tallet preget av autoritære og hierarkiske trekk, som tilsynelatende skjøv det mer medvirkningsorienterte norske, korporative systemet til side. Oljeselskapene hadde med seg holdninger og metoder fra multinasjonal industri, og det var lite rom for norske fagforeningstradisjoner og kollektiv organisering. De syv søstre – de syv største oljeselskapene i verden, Standard Oil of New Jersey (Esso), British Petroleum, Royal Dutch/Shell Group, Gulf Oil, Texaco, Standard Oil of California (Chevron) og Standard Oil of New York (Mobil) – hadde opparbeidet seg en maktkonsentrasjon og trumfet stort sett gjennom sine interesser og arbeidsformer, med et sentralisert og stivt styringssystem, hvor avgjørelser på detaljert nivå ble avgjort på sentralt hold.

I Norge ble de møtt med krav om at virksomhetene skulle drives fra norsk jord gjennom norske datterselskap. Det endret imidlertid ikke den tette rapporteringsstrukturen til konsernledelsen i moderselskapet. Selv om Amoco ikke var en del av de syv søstre, var styringssystemene de samme. Graden av lokal frihet var liten.

Arbeidsprosedyrene var preget av standardisering, både i forhold til teknologi og organisering av arbeidet. De amerikanske sel-

skapene var drevet som et entreprisesystem med et helt nettverk av spesialiserte kontraktører. Mens operatørselskapet utførte visse nøkkelfunksjoner, ble mer arbeidsintensive oppgaver satt ut til underleverandører. Det førte til en komplisert og differensiert selskapsstruktur.²

Dette var et system som underminerte fellesskap og solidaritet. Konglomeratet av selskap og organisasjonsmønstre var uoversiktlig og oppstykket og gjorde solidariteten mellom yrkesgrupper avgrenset.

Valhall i tidlig fase av feltets utvikling.
Foto: BP/NOM

Det oppsto tidlige motsetninger mellom oljenæringen og norsk arbeidslivskultur. For de utenlandske operatørselskapene var styringsretten og forretningsfriheten hellig, og de viste uvilje mot fagforeninger og arbeidslivssamarbeid. Dette gjaldt også Amoco, som var et av de første oljeselskapene som etablerte seg i Norge.

HUSFORENINGENE

Husforeningsmodellen dominerte store deler av virksomheten på tidlig 1970-tallet, og de etablerte fagforeningene fikk knapt fotfeste. Først ut var foreningen på Ekofisk, fulgt av Statfjord-ansattes forening (SAF) og EANO – husforeningen for operatøransatte i franske Elf.

Foreningen på Ekofisk var i utgangspunktet ikke en selvstendig klubb, men en forening underlagt bedriften, det som i USA kalles en Company Union. I 1973 kom Phillips Petroleum Norway til de om lag 200 ansatte på Ekofisk med forslag om et

representasjonsorgan som kunne legge til rette for mer formelle relasjoner mellom ledelsen og tilsatte. De ville etablere et tillitsmannsutvalg selskapets ledelse kunne kommunisere med – innenfor det selskapet fant rimelig.³

Da Phillips la fram planene om å danne en selskapsintern fagforening, var det overraskende nok få motforestillinger blant de ansatte, og Phillips Petroleum Company Norway Employee Committee (PPCNEC) ble startet.⁴ Selskapet var villig til å dis-

Ekofisk-komiteen var den første husforening på norsk sokkel

kutere lønn og yte bistand i skattespørsmål, men husforeningen fikk ikke gehør i saker om arbeidsmiljø, arbeidstid eller arbeidsvern.

Men utviklingen gikk ikke slik Phillips hadde sett for seg og ønsket – husforeningen begynte tidlig å opponere, og allerede senere samme år brøt de med sin arbeidsgiver og startet arbeidet med å bygge en uavhengig fagforening – uten tilknytning til hverken selskapet eller noen hovedorganisasjon. Foreningen tok navnet Ekofisk-komiteen.

Ekofisk-komiteen viste seg å være en aksjonsvillig, fri og uavhengig fagforening av og for oljearbeidere.

UTVIDET SAMARBEID OG ALLIANSER

Etter å ha forsøkt løse allianser med flere andre forbund, kikket Ekofisk-komiteen til andre husforeninger på Statfjord og Frigg. I 1977 bestemte de tre foreningene seg for å opprette et samarbeidsutvalg, et forum hvor tillitsvalgte kunne treffes og utveksle meninger og synspunkt – men uten beslutningsmyndighet eller vedtekter. Mot slutten av året ble det utviklet mer bindende, formelle vedtekter, og sammenslutningen fikk navnet Operatørfagforeningenes samarbeidsutvalg – OFS. Det var en frittstående fagforening uten tilknytning til LO eller andre hovedorganisasjoner, snarere etablert som en motsetning

OFS skiftet navn flere ganger, men beholdt forkortelsen.

til LO. Foreningene skulle ikke slås sammen, og de forhandlet hver for seg med sine respektive operatørselskap lokalt, og lønns- og arbeidsvilkår var svært ulike fra selskap til selskap.⁵

OFS vokste, og 1980 ble et merkeår da foreningen fikk status som landsomfattende arbeidstakerorganisasjon og seilte opp som en skarp konkurrent til NOPEF – Norsk Olje- og Petrokjemisk Fagforbund, et forbund innen LO-systemet. Vesensforskjellen mellom OFS og den etablerte fagbevegelsen var ageringsmønsteret; grunnplansaktivisme og streikevilje.

OFS viste kampviljen allerede ved første anledning. 1981 kom det til ulovlige aksjoner på Statfjord – den første i en lang rekke streiker. Og aksjonsvilje viste å lønne seg – lønnsøkningen i oppgjøret i 1981 ble på mellom 30 og 35 prosent.

Seieren skyldtes ikke bare OFS sin egeninnsats, men også svak arbeidsgiverorganisering. Operatørselskapene hadde som nevnt en frihetsideologi – og var av prinsipp imot all statlig innblanding og overordnet organisering. Det eksisterte riktignok et samarbeidsorgan, men det var ikke forpliktende og ikke tilknyttet en arbeidsgiverorganisasjon. Foreningen forhandlet ikke på vegne av medlemmene, og lønns- og arbeidsvilkår ble regulert gjennom lokale avtaler.

Etter lønnsoppgjøret i 1981 begynte arbeidsgiversiden, LO og staten å se OFS som en trussel mot maktbalansen i arbeidslivet. Organisasjonene ellers i arbeidslivet holdt seg stort sett til det korporative system og aksepterte de økonomiske rammene til staten. For å stagge OFS, startet styresmaktene en storstilt for-norskingsprosess av oljesektoren.⁶

UROKRÅKENE SKAL TEMMES

Oljevirkosomheten gjennomgikk fra begynnelsen av 1980-tallet en prosess der aktører i sektoren gradvis ble påtvunget spilleregler mer i tråd med det norske arbeidsliv generelt. Det innebar en «normalisering» av avtaleverket og arbeidsvilkårene i virksomhetene, samtidig som det gikk mot en utvikling av et forenklet og langt mindre fragmentert organisasjonsmønster på både arbeidstaker- og arbeidsgiversiden.

I dag er det bare to dominerende forbund på arbeidstakersiden – IE (LO) og SAFE (YS), og utenlandske og norske oljeselskap har samkjørt sine interesser igjennom Norsk olje og gass. Oljeindustrien er ikke lengre en enklave i samfunnet, men en integrert og viktig del av den norske modellen.

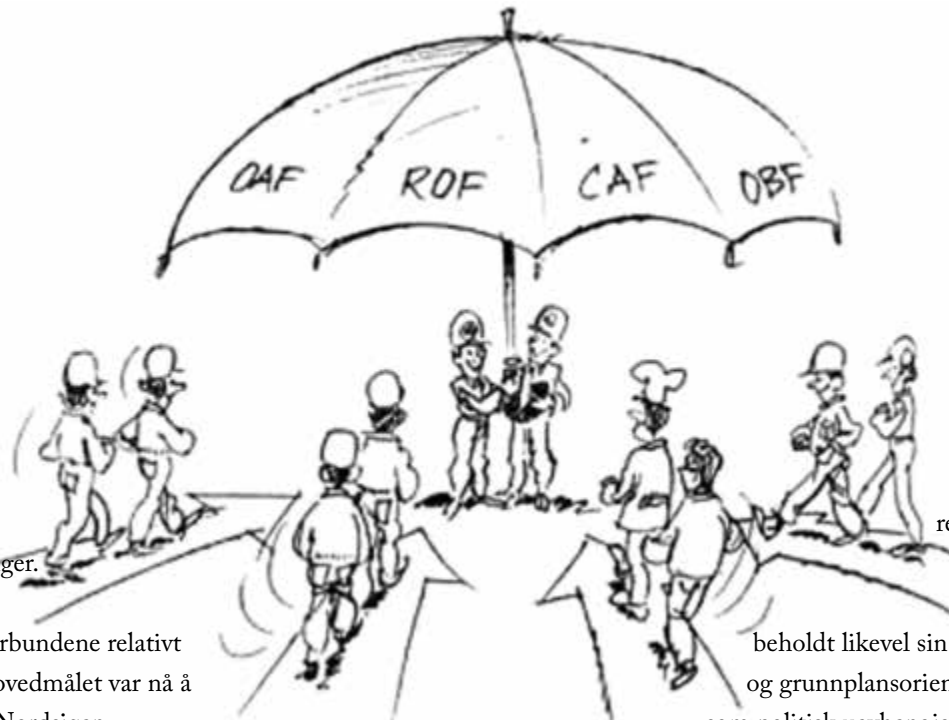
OFS hadde vist seg kompromissløs, og hadde en mulighet til å ramme der det sved mest – de kunne på kort varsel stenge hele oljeproduksjonen. Det medførte en maktposisjon større enn medlemstallet skulle tilsi.

Etter lønnsoppgjøret i 1981 var Willoch-regjeringen ikke først og fremst bekymret for lønnsutviklingen i Nordsjøen, men redd for smitteeffekten til landindustrien. Den samme regjering som tidligere hadde kritisert korporativismen, gikk nå inn for at selskapene måtte tilpasse seg arbeidslivstradisjonene. Selskapene fikk beskjed om å legge om lønnspolitikken og forholde seg til en arbeidsgiverorganisasjon – hvis ikke ville det få konsekvenser for både framtidige konsesjonstildelinger, skatteregler og arbeidstvistloven. Dette er den såkalte Willoch-doktrinen. Operatørselskapene fulgte opp ved å opprette Norske Operatørselskapers Arbeidsgiverforening (NOAF) og bli medlem i Norsk Arbeidsgiverforening (NAF). NOAF er forløperen til dagens Norsk olje og gass. Fram til nå hadde fagforeningene kunnet spille på motsetninger mellom selskapene, men med en allianse mellom selskapene og staten ble denne muligheten tatt vekk.

OFS – EN PARAPLYORGANISASJON

Organiseringen på arbeidsgiversiden drev også igjennom en endring i OFS. OFS var en ubyråkratisk og lite hierarkisk organisasjon hvor det ikke var langt mellom bunn og topp. Som følge av den store seieren i lønnsoppgjøret, ønsket stadig flere foreninger og yrkesgrupper å knytte seg til organisasjonen. Som følge av dette og regjeringens innstramning ble det på et ekstraordinært landsmøte i 1982 vedtatt at OFS skulle bli en hovedorganisasjon for alle yrkesgrupper i Nordsjøen, ikke bare for operatøransatte. Det ble vedtatt nye vedtekter, og navnet ble endret til Oljearbeidernes Fellessammenslutning – fortsatt med forkortelsen OFS. De gamle husforeningene for operatøransatte dannet Operatøransattes Forbund (OAF), som ble et av fire forbund.

Tre nye forbund ble tatt opp – Rederiansatte Oljearbeideres Forbund (ROF), Oljeborernes Forbund (OBF) og Cateringansattes Forbund (CAF). Men OFS sentralt hadde fortsatt relativt lite makt over enkeltforbundene, og hvert forbund for-

beredte selv tariffsaker og førte selv forhandlinger. De første årene var solidariteten mellom forbundene relativt god; om enn spent.⁷ Hovedmålet var nå å rydde LO og YS ut av Nordsjøen.

reelle forhandlinger i Nordsjøen. Organisasjonen beholdt likevel sin forbundsautonomi og grunnplansorientering, og sto fram som politisk uavhengig og lite sentralstyrt.

ABC OPPRETTES OG BLIR DEL AV OFS

Fagforeningen til Amoco ble dannet 14. februar 1983 som en husforening for alle ansatte i oljeselskapet Amoco. I mars 1983 søkte de medlemskap i OAF og ble innvilget det en måned senere.

Etter 1981 fulgte noen vanskelige år for OFS. Reallønnen til de fleste offshorearbeidere gikk ned i løpet av 1980-årene, og hvert oppgjør med unntak av 1987 ble tatt til rikslønnsnemnd. Enkelte grupper, som cateringansatte, kom bedre ut enn andre, men det var fortsatt et stort gap mellom dem og de operatøransatte.

OFS fortsatte å føre en aktivistisk og offensiv lønnspolitisk strategi, men oppnådde ikke mer enn LO-forbundene. De økonomiske rammene og oppgjørformen ble satt av hovedorganisasjonene LO og NAF, sammen med myndighetene. Willoch-doktrinen sammen med lønnsnemnd hadde svekket OFS, og foreningen klaget på at det ikke fantes mulighet til

NOAF hadde utvidet sitt medlemsområde fra de opprinnelige 12 operatørselskapene med fire cateringselskap og seks borebedrifter, og sto dermed sterkere. For å ordne uoversiktlige avtaleforhold fremmet NOAF høsten 1985 forslag om å etablere en felles tariffavtale for produksjon, catering og borevirksomheten. Før lønnsoppgjøret i 1986 ga de klar melding om at avtaler og forhandlinger skulle samordnes, og at det skulle føres et solidarisk oppgjør hvor utfallet av ett forbunds forhandlinger ville innvirke på de andre forbundenes forhandlinger.

For OFS var det uaktuelt med samordnede forhandlinger. Hvert enkelt forbund skulle forhandle sine tariffkrav uten samordning.⁸ Noen unntak ble gjort da OFS fremmet felles krav på vegne av alle forbundene om senkning av pensjonsalder, arbeidstidsreduisering og lønnsharmonisering. Men selve lønnsforhandlingene foregikk hver for seg. Cateringansattes Forening (CAF) var først ute. De gikk for full lønnsharmonisering med andre offshoreansatte. Kravet ble forkastet av arbeidsgiversiden, og 6. april 1986 gikk CAF til streik, og – til tross for en viss motvilje

– fulgte de andre forbundene i OFS lojalt opp og tok ut sine medlemmer i sympatistreik. NOAF på sin side kunne ikke akseptere kravet og varslet lockout av samtlige medlemmer av både OFS og NOPEF på alle faste produksjonsplattformer. Dermed var alle arbeidstakerne i konflikt før de andre forbundene hadde startet sine forhandlinger. Resultatet var nedstenging av hele produksjonen på norsk sokkel og tvungen fordelingsløsning hos Rikslønnsnemnden.

Konflikten var beleilig for både staten og selskapene. Oljeprisen hadde det siste året falt dramatisk. OPEC presset Norge for å redusere produksjonen, og også USA ga klare signaler om at det var ønskelig med produksjonsbegrensning for å presse oljeprisene opp igjen. Staten hadde med andre ord ikke hastverk med å få avsluttet konflikten, og streiken/lockouten trakk ut. Aksjonene kostet OFS mye, og konflikten måtte stoppes på en eller annen måte. Arbeidsgiversiden så ikke ut til å ville fire. For å få en utvikling og helst presse igjennom en lønnsnemnd, tok OFS ut alle norske arbeidere på Frigg-feltet, også de som arbeidet på britisk side, og stoppet dermed produksjonen på den britiske siden av feltet. Det fungerte etter planen.

Belastningen ble for stor for regjeringen, som fryktet konsekvenser for troverdigheten til Norge som gassleverandør. Etter to uker med lockout og streik fremmet regjeringen den 25. april forslag om tvungen lønnsnemnd, og arbeidet ble umiddelbart gjenopptatt. CAF fikk ikke gjennomslag for noen krav, og rammene fra LO/NAF-oppgjøret ble akseptert.

Lønnsoppgjøret hadde vist at den desentraliserte beslutningsstrukturen ikke ga OFS tilstrekkelig styring. På kongressen

høsten 1986 ble organisasjonsstrukturen satt under debatt. De måtte finne en måte å få slutt på interne konflikter. OFS ble omorganisert slik at fagforbundene ble nedlagt, og de enkelte klubbene ble direkte medlemmer i OFS. Dette medførte at OFS ble en overordnet fagforening med hovedavtale med arbeidsgiversiden, og som bestemte bruken av kampmidler. Dette hadde tidligere vært tillagt fagforbundene.

Dette har blitt sett på som det institusjonelle gjennombruddet for og sluttproduktet av fornorskingsprosessen og den statsinitierte disiplineringen av oljearbeiderne. Arbeidslivets urokråker var blitt tøylet – trodde man.

FRUSTRASJON OG ULOVLIGE AKSJONER

Industrien i verden var i 1990 preget av en økende globalisering, markedsliberalisme, utsetting av tjenester, prosjekttilsetninger og kontraktørvirksomhet. I Norge var det økonomisk krise og den største arbeidsledigheten etter andre verdenskrig. Høy og økende arbeidsledighet på slutten av 1980-tallet framtvang tilpasninger etter den lånefinansierte festen midt på 1980-tallet og oljeprisfallet i 1986. En ny konsensus i arbeidsdelingen i den økonomiske politikken ble etablert. Partene i arbeidslivet skulle sørge for moderate oppgjør, mens finanspolitikken ble benyttet til å holde arbeidsledigheten nede.

Etter to år med lønnslov (1988-89) var inflasjonen dempet og fri lønnsdannelse igjen lov, men LO ønsket videreføring av moderasjonslinjen, de ville ikke gjenoppleve 1980-tallets uheldige utvikling.⁹

Men i OFS rådet ikke samme holdning. Her var forventningene til lønnsoppgjøret 1990 høye. Etter to år med lønnslov krevde arbeidstakerne noe igjen for moderasjonslinjen de hadde holdt

Klistermerke brukt i den opphetede debatten.
Foto: Jan A. Tjemsland/Norsk Oljemuseum

Sveising og vedlikehold på Valhall QP.
Foto: Jan A. Tjemsland/Norsk Oljemuseum

under foregående oppgjør. På grunnplanen i OFS rådet en holdning for å gjenta opplegget fra 1981 med å streike seg til bedre vilkår - om så streiken var ulovlig.

Forhandlingene var steile, og etter tvungen mekling og møte hos kommunalministeren ble det streik. Etter 36 timer kom lønnsnemnden. Det var som ventet, men arbeiderne ble likevel overrasket over at avgjørelsen kom så raskt.

OFS mistet styringen over egne rekker, og offshorearbeiderne fortsatte i en ulovlig aksjon. Mellom 1990 og 1996, i perioden dominert av solidaritetsalternativet, gikk de fleste oppgjør uten

konflikter – men det ikke dermed sagt de var rolige – fagforningene gikk hardt ut mot hverandre. Men OFS var svekket etter streiken i 1990, og spliden internt forsvant aldri. Den skapte snarere grobunn for det som skulle komme.

DE INTERNE KONFLIKTENE TAR OVERHÅND

OFS hadde vært preget av indre stridigheter. Et av de vanskelige spørsmålene gjaldt utvidelse av medlemsgrunnlaget. Skulle entreprenøransatte som utførte arbeid i Nordsjøen, bli medlemmer? Fra starten var OFS en organisasjon bare for operatøransatte, men organiserte, som vi har sett, etter hvert også ulike grupper entreprenøransatte. For at OFS skulle få tariffavtale for nye grupper, ble andre grupper tatt ut i sympatistreik.

Dette var en belastning for etablerte klubber, blant dem Amoco Bedrifts Club – ABC.^{10,11} Framtidig organisasjonsform ble satt under debatt både i OFS og i klubbene. ABC fremmet allerede til kongressen i 1994 forslag om å snakke med NOPEF, men ble nedstemt.

I sentralstyremøte 30. august 1995 ble det vedtatt at organisasjonsdebatten skulle gjennomføres i regi av OFS, og det ble nedsatt et utvalg for å forberede saken med sikte på kongressvedtak om organisasjonstilhørighet i 1996.

Statfjordarbeidernes forening – SAF - valgte sin egen vei, og utarbeidet i 1995 forslag om intensjonsavtale om samarbeid mellom dem og YS. SAF gikk til uravstemning som resulterte i flertall for utmelding av OFS og innmelding i YS. OFS hadde ikke forhandlingsrett for landansatte, og SAF ønsket en organisasjon som kunne ta vare på alle grupper innenfor olje og energisektoren - være seg på havet, på kontor på land, raffinerier eller mulige framtidige gasskraftverk. Dette ville være i tråd med utviklingen hos operatørselskapene. Dette mente SAF enklest kunne oppnås gjennom YS. Etter uravstemningen kunne SAF melde seg ut av OFS på vedtektsmessig måte ved å holde ny uravstemning etter seks måneder.

Både LO og YS er landsdekkende hovedorganisasjoner. LO har tradisjonelt sett hatt et tett samarbeid med Arbeiderpartiet, og har vært organisert i industriforbund. Det vil si at medlemmene omfattet alle arbeiderne innen en industri eller bransje. YS på sin side er en partipolitisk uavhengig organisasjon og organiseres i både yrkes- og industriforbund. Både OFS, senere SAFE – Sammenslutningen av Fagorganiserte i Energisektoren - og NOPEF – Norsk Olje- og Petrokjemisk Fagforbund, senere Industri Energi er forbund som tar høyde for å organisere alle ansatte innen energisektoren.

SAF, med leder Terje Nustad i spissen, startet så en kampanje for å melde hele OFS inn i YS. De truet med at dersom dette ikke ble gjort, ville SAF gå ut av OFS, og fagforeningen ville stå igjen svekket. SAF var den klart største klubben i OFS. Terje Nustad gjestet ABC sitt årsmøte og argumenterte for YS. Her vant han ikke gehør. ABC ønsket et fortsatt uavhengig OFS, og på årsmøte 19. januar 1996 fattet klubben følgende vedtak:

«Årsmøte i ABC har besluttet å arbeide for å opprettholde Oljearbeidernes Fellessammenslutning (OFS) i sin nåværende form. Amoco Bedrifts Club vil i 1996 ha ledervervet i områdeutvalget for operatøransatte, og vil her være en pådriver for å videreutvikle OFS.» Operatørområdet i OFS, som var et samtaleforum for operatøransatte uten besluttende myndighet, vedtok 1. mars 1996 (med unntak av SAF) å arbeide for et samlet OFS som kunne fortsette å framstå som et selvstendig alternativ til hovedorganisasjonene.

Selv om det var enighet i operatørområdet om å videreføre et uavhengig OFS, fortsatte spenningene mellom operatørområdet og det sittende styret. Og folk sto ikke i veien for å omtale ledelsen i krasse ordelag. Gubbevelde, navlebeskuende, ser for mye bakover, selvpoptatte, var karakteristikk SAF brukte om styret i et intervju med Bergens Tidende.¹²

DEN SISTE STREIKEN

Midt oppe i maktpillet i OFS gikk foreningen inn for streik for medlemmer innen konstruksjon og vedlikehold. For å få større tyngde hadde OFS på 1990-tallet rekruttert vedlikeholdsarbeidere som jobbet vekselvis på land og offshore. Våren 1996 tok OFS flere av dem ut i streik med krav om tariffavtale også for dem.

NHO nektet å opprette egen avtale med OFS. Arbeidsgiverne mente at Fellesforbundet allerede hadde avtalerett i selskapene,

og de var langt flere. Arbeidstakerorganisasjoner hadde rett til å bruke streik og andre kampmidler for å tvinge arbeidsgiverne til å inngå avtale, men det stilte store krav til samhold og styrke. Men OFS var en kamporganisasjon som var meget bevisst at deres medlemmer forvaltet nasjonalskatten – olje- og gassrikdommen. For å få gjennomslag måtte det sterkeste virkemid-

ABC kjempet en vanskelig kamp for sine medlemmer. Foto: Shade B. Martins/Norsk Oljemuseum

delet tas i bruk. Oljeproduksjonen på norsk sokkel måtte stenges! Da måtte operatøransatte tas ut i sympatistreik. Til tross for uttrykt motvilje fra områdeutvalget for operatørklubbene vedtok arbeidsutvalget i april å ta ut medlemmer av enkeltklubber i sympatistreik til fordel for de streikende konstruksjons- og vedlikeholdsarbeiderne. Sympatistreik ville starte 16. april. Arbeidsutvalget i OFS hadde tatt avgjørelsen om sympatistreik. Men etter avgjørelsen var tatt, reiste styret på påskeferie og overlot ansvaret for streiken til en ikke sentralt ansatt i organisasjonen. Den tillitsvalgte glemte, mot vedtatt framgangsmåte, å varsle de involverte klubbene. Måten ting ble gjort på, førte til sterke reaksjoner fra blant annet ABC, og første forsøk på sympatistreik ble stoppet med grunnlag i at den varslede konflikten ikke var godkjent av sentralstyret.

Arbeidsutvalget fikk deretter igjennom en godkjenning i sentralstyret, og sympatistreiken ble startet 4. mai med unntak av to klubber – Ekofisk-komiteen og ABC.

Ekofisk-komiteen vedtok i april 1996 ikke å delta i den varslede sympatistreiken. De ønsket ikke å delta i streik som rammet installasjoner deres egne medlemmer arbeidet på, hvis de ikke selv var med i beslutningen om aksjonen. De henviste til vedtektene fra 1993 som innebar en vetorett for Ekofisk-komiteen. OFS kalte dette streikebryteri.

ABC stilte seg på linje med Ekofisk-komiteen og ba OFS-ledelsen om å endre streikevarselet. Også ABC hadde, igjen på linje med Ekofisk-komiteen, i sine vedtekter fra 1993 mulighet for å avstå fra sentralt pålagte krav om sympatistreik.

I 1994 hadde ABC nektet, i henhold til egne vedtekter, å følge OFS sitt krav om sympatistreik. Det hadde ført til et oppvaskmøte. Den gang hadde Ekofisk-komiteen stått på OFS sin side og gått inn for irrettesettelse av ABC for dårlig organisasjonsdisiplin. Men nå var de to foreningene samstemte. ABC mente at streiken var særdeles dårlig organisert, og at avgjørelsen om å streike var tatt av toppledelsen uten involvering fra foreningene den ville ramme.

ABC trakk seg fra styret i OFS, og i et brev av 30. april 1996 fra ABC til OFS står det: «Vi vil meddele arbeidsutvalget/sentralstyret at ABC legger ned sine verv i området utvalget operatør [operatørklubbene] som er en naturlig konsekvens av å gå imot sentralstyrets vedtak om å gå til sympatiaksjoner den 4.5.96 og 5.5.96.» Undertegnet Ingar Haugeberg – Leder ABC.

I en pressemelding datert 3. mai 1996 skriver samme Haugeberg at «grunnlaget for å avstå fra en sympatistreik ligger i den totale mangel på forberedelse, koordinering og informasjon fra OFS sentralt til ABC-styret. Eksempelvis kan nevnes at ABC

først ble informert av bedriftsledelsen om at våre medlemmer på Valhall skulle delta i streik,» avsluttes pressemeldingen.

I pressemeldingen kom det fram at ABC mente at det var lite klokt å gå til streik i en periode med intern uro, hvor flere klubber vurderte utmeldelse, og hvor forbundet sto svakt blant sine medlemmer. ABC-klubben var klar over at eksklusjon fra OFS var en mulighet – «Nå gjenstår det bare å se om sentralstyret OFS ekskluderer oss 10. mai.»¹³

EKSKLUSJONER – BEGYNNELSEN PÅ SLUTTEN

Og eksklusjonene kom! Samtlige styremedlemmer i Ekofisk-komiteen og ABC ble ekskludert fra OFS sitt sentralstyre med begrunnelse at de ikke ville etterkomme pålegget om å delta i sympatistreiken.¹⁴ Ekofisk-komiteen valgte som konsekvens å anse seg som utelukket fra OFS. Styret i Ekofisk-komiteen hadde allerede i april 1996 gått inn for å melde klubben ut av OFS. Dette skulle avgjøres gjennom en uravstemning i juli.

ABC valgte å anke vedtaket til en varslet ekstraordinær kongress. Eksklusjonsvedtakene ble underkjent på OFS sin ekstraordinære kongress 28. mai 1996. Det ble på samme kongress uttrykt mistillit til det daværende sentralstyre, og det ble valgt et nytt. Ny leder ble Oddleiv Tønnesen, med Terje Nustad som nestleder. Begge tilhengere av medlemskap i YS.¹⁵

Ekofisk-komiteen betraktet seg som en ekskludert klubb og søkte medlemskap i NOPEF. (De ble assosiert medlem fra mai 1996 og medlem fra 1998. Tvisten mellom Ekofisk-komiteen og OFS ble løst ved rettsforlik 18. mars 1998 i Gulating lagmannsrett.)

Sympatistreiken hadde vært særs dårlig organisert og måtte avblåses etter ni dager. Da hadde klubbene på Statfjord, i Hydro og i BP allerede avsluttet streiken på eget initiativ.

Organisasjonsdebatten som hadde startet i 1995, fortsatte, og det ble klart at som framtidig organisasjonsform av OFS forelå tre muligheter – enten å beholde og utvikle den etablerte organisasjonsform, eller melde seg inn i YS eller NOPEF. Det ble utarbeidet diskusjonsmateriale og avholdt to tillitsmannskonferanser i september hvor både YS og NOPEF deltok. ABC ønsket et videreført, selvstendig OFS, men støttet en bred og grundig debatt om ulike alternativer. Men de opplevde at organisasjonsdebatten i OFS bar preg av at den nye ledelsen kun så tilslutning til YS som aktuelt.

ABC begynte å se sitt primærønske – et fortsatt selvstendig OFS – som uopnåelig, og i september 1996 ble det utarbeidet forslag til avtale for innmelding av ABC i NOPEF.¹⁶

På OFS-kongressen 31. oktober til 1. november vedtok sentralstyret forslag om å anbefale medlemmene gjennom uravstemning å si ja til at OFS søkte medlemskap i YS. ABCs delegater stemte mot. Ingard Haugeberg, formann i ABC, fremmet forslag om at det skulle holdes to uravstemninger om tilknytning til YS med seks måneders mellomrom, slik kravet var for utmelding av OFS, men forslaget ble forkastet med stort flertall. I juni 1996 hadde ABC fremmet forslag til kongressen om at det – dersom det ble vedtatt at OFS skulle slutte seg til en hovedorganisasjon – skulle være tilstrekkelig med en uravstemning for å melde en klubb ut av OFS. Forslaget hadde ikke utsikt til å bli vedtatt og ble trukket uten avstemning.¹⁷

Da OFS stemte for å gå inn i YS, gjennomførte ABC en uravstemning blant egne medlemmer om hvilken organisasjon de burde tilknyttes; YS eller NOPEF. 80 medlemmer stemte. Av de stemte en blankt, to for YS og 77 stemte for NOPEF. Et overveldende flertall av ABCs medlemmer ønsket altså å følge Ekofisk-komiteen inn i NOPEF.

URAVSTEMNING

I januar 1997 gjennomførte OFS sin uravstemning på spørsmålet om foreningen skulle innlemmes i YS. Det var lav valgdeltakelse, noe som i første rekke skyldtes at Ekofisk-komiteens medlemmer fortsatt var registrert som medlemmer, men de betraktet seg selv som ekskludert og avsto derfor fra å stemme.

29. januar 1997 besluttet styret i ABC å se bort fra OFS sine vedtekter om krav om to uravstemninger med seks måneders mellomrom for å melde seg ut av OFS. ABC valgte å følge egne vedtekter som sa at det skulle gå 30 dager fra styrevedtak til ABC meldte overgang til NOPEF. Hvis noen av medlemmene hadde motforestillinger, måtte de gi tilbakemelding innen tidsfristen løp ut. ABC begrunnet ønsket om å melde seg ut av OFS med at grunnlaget for det opprinnelige medlemskapet i OFS hadde falt bort. OFS var ikke lengre et fritt og uavhengig forbund, men del av hovedorganisasjonen YS.¹⁸

ABC fikk raskt tilbakemelding fra OFS i form av et krast brev hvor det ble stilt spørsmål om ABC sin demokratiske organisasjon og om seriositeten. Tre krav ble listet opp: ABC sitt styrevedtak av 29.1.97 måtte trekkes tilbake i sin helhet, ABC skulle forholde seg til Hovedorganisasjonens vedtekter, og OFS krevde skriftlig tilbakemelding innen 12 dager.¹⁹ OFS varslet samtidig om at de ville reise sak for å få en rettslig avgjørelse av tvisten.²⁰

ABC nektet å etterkomme kravene fra OFS og forsvarte seg med at OFS valgte å gå inn i YS på en uravstemning med simpelt flertall. Fra og med 3. mars 1997 anså ABC seg som tilsluttet NOPEF, og all korrespondanse til ABC måtte fra da gå gjennom NOPEF.

RETTSAKENE BEGYNNER

Saken var ikke slutt med det. OFS tok ut forliksklage 23. april 1997 med påstand om at ABC var medlem av OFS. Ved Stavanger forliksråds dom ble ABC frifunnet, i første rekke basert på reservasjonsretten. Forliksrådet skrev: «selv om et stort flertall av OFS' medlemmer ved uravstemning, viste seg å ønske at foreningens basis som frittstående organisasjon skulle opphøre, og foreningen ikke lenger være frittstående, kan dette ikke frata enkeltmedlemmers/klubbens rett til reservasjon mot å bli stående i foreningen OFS, når grunnlaget for dens opprinnelige dannelse er fjernet.»²¹

OFS brakte saken inn for Stavanger byrett, som også frifant ABC og dømte OFS til å betale saksomkostninger. OFS påanket dommen til Gulating lagmannsrett som kom til en annen konklusjon. I domsslutningen sto det at ABC var medlem av OFS, og at ABC måtte betale saksomkostninger både for lagmannsretten og for byretten, 105 875,- kroner.

Selv om ABC anså seg som tilsluttet NOPEF, fikk foreningen ikke bruke LO sin advokat. For LO var dette en vanskelig sak. LO ønsket på mange måter en dom til fordel for OFS, det ville sikret deres egen barriere mot utmeldelser. ABC hadde forutsett dette og funnet en ekstern advokat, som NOPEF riktignok betalte for.²²

ABC påanket lagmannsrettens dom til Høyesterett på grunnlag av feil rettsanvendelse og feil i faktum.²³ Høyesteretts dom falt 26. april 2001. Høyesterett kom fram til at ABC sin utmelding av OFS var vedtektsstridig, og at det var på det rene at ABC meldte seg ut av OFS uten å følge fremgangsmåten nedtegnet i vedtektene, siden det kun ble avholdt en uravstemning, ikke to som vedtektene sa.

ABCs tyngste argument for å gjennomføre en utmelding så

raskt som det ble gjort, med bare en avstemning, var at det ville få alvorlige følger for ABC som klubb om den – mot viljen til det store flertall av medlemmene – skulle bli medlem av YS, selv om det bare ville være for en kortere periode fram til en annen uravstemning seks måneder etter den første. Høyesterett så at ABC befant seg i en vanskelig situasjon, men mente at det ikke var nok til å sette vedtektene til side.

Selv om Høyesterett ikke kunne gi ABC medhold i at klubben var berettiget til å melde seg ut 3. mars 1997, innebar ikke det at OFS ble gitt medhold i at ABC ennå var medlem av OFS, så lenge etter at ABC foretok sin vedtektsstridige utmelding.

Imidlertid kom Høyesterett til at det ikke var mulig å avsi dom for at ABCs medlemskap i OFS fortsatt besto. Det ble vist til at ABC og OFS per da var medlem av hver sin hovedorganisasjon, og at denne ordningen hadde fungert siden utmeldingen. Med bakgrunn i situasjonen anså Høyesterett at det både ville være urimelig og ha liten mening å erklære at medlemskapet fortsatt besto.

På grunn av det overveldende flertallet i ABC sin uravstemning kom Høyesterett videre fram til at en ny uravstemning etter seks måneder ville gitt tilstrekkelig flertall i samme retning. Høyesterett valgte på det grunnlaget å fastsette et slutt punkt for medlemskapet i OFS til 30. juni 1997 – seks måneder etter ABC sin uravstemning. Saken var dermed delvis vunnet, delvis tapt for begge parter. Saksomkostninger ble ikke tilkjent noen av partene, men ABC måtte betale medlemskontingent til OFS for sine medlemmer for perioden 3. mars 1997 til 30. juni 1997.

Dermed var ABC sin tid i OFS over. ABC var medlem av NOPEF, og da Amoco og BP fusjonerte, fortsatte ABC som klubb for ansatte på Valhall, men skiftet navn fra Amoco Bedrifts Club til Ansattes Bedriftsclubb.

NOTER

- [1] H. Gunnarsen, Fagforeninga som ikkje let seg temje, masteroppgave i administrasjons og organisasjonsvitenskap, Universitetet i Bergen 2012: 72
- [2] Ibid: 75
- [3] www.Kulturminne-Ekofisk.no
- [4] Gunnarsen, op. cit: 69
- [5] Ibid: 93
- [6] F. Sejersted, Er det mulig å styre utviklingen? Oslo 2002: 197
- [7] Gunnarsen op. cit: 116
- [8] www.kulturminne-statfjord.no
- [9] P. Kleppe, Fafo-rapport, Samfunnskontrakt. Solidaritetsalternativet fortid og framtid, 1999
- [10] Høyesterett dom - HR-2000-328 – Rt-2001-603 (114-2001)
- [11] De Facto, mars 1996, Ved en skillevei.
- [12] Bergens Tidende 14.02.1996, Oljearbeiderne splittet.
- [13] Statsarkivet i Stavanger, Ansattes Bedrifts Club – Industri Energi sitt arkiv, Pa 1765, Pressemelding, 3. mai 1996 fra Ingard Haugeberg, klubblleder ABC. ABC – hvorfor vi trosser OFS.
- [14] Statsarkivet i Stavanger, Ansattes Bedrifts Club – Industri Energi sitt arkiv, Pa 1765, Brev fra OFS ved leder Petter Chr. Bonde til Ingard Haugeberg, 10. mai 1996.
- [15] Statsarkivet i Stavanger, Ansattes Bedrifts Club – Industri Energi sitt arkiv, Pa 1765, Skriv fra Ingard Haugeberg, datert 22. september 2000.
- [16] Statsarkivet i Stavanger, Ansattes Bedrifts Club – Industri Energi sitt arkiv, Pa 1765, Dom i Norsk høyesterett, avsatt 26. april 2001. Sak nr. 2000/328, sivil sak, anke.
- [17] Ibid.
- [18] Statsarkivet i Stavanger, Ansattes Bedrifts Club – Industri Energi sitt arkiv, Pa 1765, Styrevedtak av 29.01.97. Undertegnet Ingard Haugeberg, Jan Hveinnis og O. Johansen
- [19] Statsarkivet i Stavanger, Ansattes Bedrifts Club – Industri Energi sitt arkiv, Pa 1765. Brev av 3. februar 1997 fra OFS til ABC-styret. Undertegnet Terje Nustad, Leder.
- [20] Statsarkivet i Stavanger, Ansattes Bedrifts Club – Industri Energi sitt arkiv, Pa 1765, Dom i Norsk høyesterett, avsatt 26. april 2001. Sak nr. 2000/328, sivil sak, anke.
- [21] Statsarkivet i Stavanger, Ansattes Bedrifts Club – Industri Energi sitt arkiv, Pa 1765, Sak nr. 9700761. Utskrift av forhandlingsbok for forlikrådet i Stavanger. 2. august 1997.
- [22] Intervju med Ingard Haugeberg
- [23] Statsarkivet i Stavanger, Ansattes Bedrifts Club – Industri Energi sitt arkiv, Pa 1765, Dom i Norsk høyesterett, avsatt 26. april 2001. Sak nr. 2000/328, sivil sak, anke.